

Izvedenci v postopkih pred socialnimi sodišči - novejša praksa ESČP in Ustavnega sodišča

Špelca Mežnar*

UDK: 342.7:347.9:349
342.565.2:349

Povzetek: Vodilni primer za presojo, ali je v socialnem sporu porušena enakost strank, če sodišče zavrne dokazni predlog za postavitve neodvisnega izvedenca medicinske stroke, pri čemer je za odločitev ključno medicinsko znanje, ki ga sodišče nima, zato se opre na mnenja invalidskih komisij, izdelana v predsodnem postopku pred ZPIZ, je zadeva Korošec proti Sloveniji. Tej sledi tudi praksa Ustavnega sodišča.

Ključne besede: pošten postopek, izvedensko mnenje, socialni spor, enakost orožij, Evropsko sodišče za človekove pravice, Ustavno sodišče, 22. člen Ustave

Experts in Proceedings before Social Courts – Recent Case-law of the European Court of Human Rights and the Constitutional Court

Abstract: If the social court relies solely on the findings of the Disability Commissions at the ZPIZ (the latter being one of the parties to the litigation), while rejecting the party's proposal to appoint an independent medical expert, a violation of Article 22 of the Constitution (Article 6 of the ECHR) may occur. The leading case is Korošec v. Slovenia, decided by the ECtHR in 2015. The article also analyses the case-law of the Constitutional Court.

Key words: fair trial, expert opinion, social dispute, equality of arms, European Court of Human Rights, Constitutional Court, Article 22 of the Constitution

* Špelca Mežnar, doktorica pravnih znanosti, ustavna sodnica, Ustavno sodišče Republike Slovenije
spelca.meznar@us-rs.si
Špelca Mežnar, PhD, Constitutional Court Judge, Constitutional Court of the Republic of Slovenia

1. UVOD

Med letoma 2015 in 2018 sta Evropsko sodišče za človekove pravice (v nadaljevanju: ESČP) in Ustavno sodišče (v nadaljevanju: US) sprejeli nekaj zanimivih odločitev, ki se ukvarjajo z vprašanjem poštenega postopka, ko gre za odločanje o pravicah iz obveznega invalidskega zavarovanja, ki terja medicinsko znanje. Sodišče ni kvalificirano, da bi o vprašanih s področja medicinske stroke odločalo samo, zato mora vključiti izvedence - ti imajo pri (ne)priznavanju pravic praviloma odločilno vlogo. Zdravniki kot izvedenci v okviru posebnih izvedenskih organov (t.i. invalidskih komisij I. in II. stopnje) sodelujejo že v predsodnih postopkih, ki se vodijo pred Zavodom za pokojninsko in invalidsko zavarovanje RS (v nadaljevanju: ZPIZ). Če se tudi socialno sodišče zanese izključno na ugotovitve invalidskih komisij pri ZPIZ (slednji je v sodnem sporu ena izmed strank), ob tem pa zavrne predlog stranke za postavitev neodvisnega izvedenca medicinske stroke, lahko pride do kršitve 22. člena Ustave oziroma 6. člena EKČP. Eden izmed vidikov poštenega sojenja, ki ga varujeta navedeni določbi, je namreč tudi zagotavljanje enakosti orožij pravnih strank. Kadar se sodišče v celoti opre na strokovno oceno izvedenca, ki ga je predsodno angažirala in plačala le ena izmed strank, je lahko enakost orožij porušena do te mere, da preraste v ustavno kršitev.

V prispevku opisujem razvoj ustavnih kriterijev, ki so lahko sodiščem v pomoč v konkretnih postopkih. Pričenjam s predstavitvijo primera *Korošec proti Sloveniji* (2015), ki po moji oceni ostaja vodilni primer tudi po sodbi v zadevi *Devinar proti Sloveniji* (2018). Do slednje sem v prispevku nekoliko kritična. V vmesnem času (2017) je tudi Ustavno sodišče odločilo v dveh zanimivih ustavnih pritožbah, Up-233/15 in Up-454/15. Obe zadevi sta na kratko predstavljeni, zaključim pa z analizo naštetih primerov, njihovim medsebojnim učinkovanjem ter vplivom ustavnosodne presoje na prakso pred rednimi sodišči.

2. KRATEK OPIS PROBLEMA - ZAKONSKA RAVEN IN SODNA PRAKSA

V socialnem sporu se zagotavlja sodno varstvo proti odločitvam in dejanjem državnih organov in nosilcev javnih pooblastil v sporih o pravicah, obveznostih in pravnih koristih fizičnih, pravnih in drugih oseb, če so lahko nosilci pravic in obveznosti iz sistema socialne varnosti. V postopku pred socialnim sodiščem (socialni spor) se uporabljajo določbe zakona, ki ureja pravdni postopek, če ni

z Zakonom o delovnih in socialnih sodiščih¹ (v nadaljevanju: ZDSS-1) določeno drugače (1. člen ZDSS-1).

O pravicah iz obveznega invalidskega zavarovanja, ki so bile predmet sodnih postopkov v omenjenih primerih (dodatek za pomoč in postrežbo, nadomestilo za invalidnost, invalidnina za telesno okvaro, invalidska pokojnina), odloča Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (v nadaljevanju: ZPIZ) v dvostopenjskem upravnem postopku. Zavodu pri odločanju o strokovnih vprašanih z izdajo mnenj o invalidnosti pomagajo invalidske komisije, ki delujejo na dveh stopnjah. Člane invalidskih komisij na predlog generalnega direktorja ZPIZ imenuje svet zavoda za dobo štirih let z možnostjo ponovnega imenovanja.

O dokazni vrednosti mnenj invalidskih komisij se je izreklo tudi Vrhovno sodišče s sklepom VIII Ips 3/2006. Mnenja invalidskih komisij I. in II. stopnje so po stališču Vrhovnega sodišča zgolj mnenja predstavnikov ene od strank v sodnem postopku, zato jih ni mogoče šteti za izvedenska mnenja v sodnem postopku, pač pa le za izvedenska mnenja v presodnih postopkih pred ZPIZ.

Posebni določbi v zvezi z izvedenci ZDSS-1 nima, razen tega, da lahko sodišče izvaja dokaze tudi po uradni dolžnosti (preiskovalno načelo iz prvega odstavka 62. člena ZDSS-1), kar pomeni, da lahko po uradni dolžnosti postavi tudi izvedenca.

Na podlagi 243. člena Zakona o pravnem postopku² sodišče izvede dokaz z izvedencem, če je za ugotovitev ali za razjasnitev kakšnega dejstva potrebno strokovno znanje, s katerim sodišče ne razpolaga. Naloga izvedenca je zagotoviti sodniku znanja, ki jih ta nima in brez katerih odločitev o sporu ni mogoča. Izvedenec je na sodnikova navodila vezani strokovni pomočnik sodišča.³ Če stranka sama angažira izvedenca, sodišče takšno mnenje obravnava le kot del njenih navedb.⁴ Kdaj je potreben izvedenec, presoja sodišče.

Izvedenci imajo v postopkih uveljavljanja pravic iz obveznega invalidskega zavarovanja praviloma odločilno vlogo, saj ugotavljajo kategorijo invalidnosti, vrsto in stopnjo telesne okvare in podobno. Eden najpomembnejših procesnih institutov, ki z zagotavljanjem nepristranskega izvedenstva jamči pravico do enakosti orožij, je izločitev izvedenca, ki ga ZPP ureja v 247. členu. Izvedenec

¹ Uradni list RS, št. 2/04 in 10/04 – popr.

² Uradni list RS, št. 73/07 – uradno prečiščeno besedilo, 45/08 in 10/17 – v nadaljevanju ZPP.

³ Zobec, J. v: L. Ude in A. Galič (ur.), Pravdni postopek s komentarjem, 2. knjiga, Uradni list RS in GV Založba, Ljubljana, 2005, str. 474.

⁴ Glej odločbo Ustavnega sodišča št. Up-460/14 z dne 5. 3. 2015, 14. točka obrazložitve.

je lahko izločen iz istih razlogov kot sodnik ali sodnik porotnik (s to razliko, da se za izvedenca lahko vzame tudi tisti, ki je bil prej zaslišan kot priča). Razlog za izločitev izvedenca je tudi, če je v isti zadevi sodeloval v postopku pred drugim organom (prvi odstavek 247. člena v zvezi s 5. točko prvega odstavka 70. člena ZPP, izključitveni razlog). Na podlagi drugega odstavka 247. člena ZPP mora stranka zahtevati izločitev izvedenca takoj, ko izve, da je podan razlog za izločitev, najpozneje pa do začetka dokazovanja z izvedencem. Če je sodišče pred določitvijo izvedenca dalo stranki možnost, da se izjavi, se mora stranka ob tej priložnosti izjaviti o izločitvi. Če se izvedenec postavi zunaj glavne obravnave, pa stranka ni imela možnosti, da se izjavi, sme stranka zahtevati njegovo izločitev v osmih dneh od prejema sklepa o postavitvi izvedenca. Šesti odstavek 247. člena ZPP določa, da v primeru, če stranke izve za razlog izločitve šele potem, ko je izvedenec že opravil izvedensko delo, in zaradi tega ugovarja zoper izvedensko delo, ravna sodišče, kakor da bi bila izločitev izvedenca zahtevana, preden je izvedenec opravil svoje delo. Prekluzija velja le za stranke, ne za sodišče.⁵ Na podlagi četrtega odstavka 244. člena ZPP namreč lahko sodišče vselej določi drugega izvedenca.⁶

3. PRAVICA DO ENAKEGA VARSTVA PRAVIC - 22. ČLEN USTAVE

Iz pravice do enakega varstva pravic v postopku iz 22. člena Ustave izhaja zahteva po kontradiktornem postopku. V kontradiktornem postopku mora biti vsaki stranki dana možnost, da predstavi svoja stališča tako glede dejanske kot glede pravne podlage spora, da predlaga dokaze, ter da se izjavi o navedbah nasprotne stranke in o rezultatih dokazovanja pod pogoji, ki je ne postavljajo v neenakopraven položaj nasproti drugi stranki. Zahteva po kontradiktornem postopku mora biti spoštovana v vseh postopkih in v vseh fazah postopka.⁷

Pravica stranke, da predlaga dokaze, je eden od elementov pravice do izjave. Iz te pravice za sodišče izhaja obveznost, da dokazne predloge strank pretehta

⁵ Glej J. Zobec v: L. Ude in A. Galič (red.), Pravdni postopek, Zakon s komentarjem, 2. knjiga, Uradni list RS in GV Založba, Ljubljana 2006, str. 486. Zobec se pri tem sklicuje na J. Juhart, Civilno procesno pravo FLR Jugoslavije, Univerzitetna založba, Ljubljana 1961, str. 387.

⁶ Glej odločbo Ustavnega sodišča št. Up-454/15 z dne 20.12.2017, 9. točka obrazložitve.

⁷ Glej npr. sklep št. Up-498/08 z dne 15. 4. 2008.

in predlagane dokaze, če se nanašajo na pravno relevantna dejstva, izvede.⁸ Izvedbo dokaza lahko zavrne le, če ta za predlagano odločitev ni bistven.⁹ Ko gre za dokaz s sodnim izvedencem, je z vidika zahteve po enakopravnosti strank pomembno, da se za izvedenca ne določi oseba, ki ji ne bi bilo mogoče zaupati, da bo mnenje zaradi morebitnih povezav z eno izmed strank ali s predmetom spora izdelala neobremenjeno, nepristransko.¹⁰

4. ZADEVA KOROŠEC PROTI SLOVENIJI (2015)

ESČP v svoji praksi za presojo nepristranskosti sodno postavljenih izvedencev uporablja naslednja merila: 1) narava nalog, zaupanih izvedencu, 2) položaj izvedenca v okviru hierarhije nasprotne stranke in 3) vloga izvedenca v postopku, predvsem pri končni odločitvi.¹¹ Na podlagi navedenih meril je odločalo tudi v sodbi v zadevi Korošec proti Sloveniji z dne 8. 10. 2015, v kateri je ugotovilo kršitev načela enakosti orožij in s tem prvega odstavka 6. člena EKČP.

Socialno sodišče je pri odločanju o upravičenosti stranke do pravice do dodatka za pomoč in postrežbo po ZPIZ-1 uporabilo izvedenski mnenji invalidskih komisij ZPIZ kot glavna dokaza v postopku, pritožnik pa tem mnenjem ni mogel nasprotovati. Njegov predlog za postavitve neodvisnega sodnega izvedenca je sodišče zavrnilo. Za presojo ESČP je bil ključen objektivni vidik nepristranskosti izvedenca, tj. da sta bili mnenji za odločitev ZPIZ (nasprotne stranke) bistveni in da ju je sodišče v sodnem postopku upoštevalo kot glavna dokaza. Pri tem je ESČP še opozorilo, da dejstvo, da je sodišče pri odločanju vpogledalo še v drugo (medicinsko) dokumentacijo in da je bil pritožnik zaslišan, na zaključek o kršitvi prvega odstavka 6. člena EKČP ne more vplivati.

Za ESČP je bilo torej bistveno, da pritožnik dokaza z izvedencem ni mogel doseči, nasprotna stranka, ki je izvedence sama izbrala, pa je uspela ravno na podlagi njihovega mnenja. Po mnenju ESČP mora imeti stranka razumno možnost, da predstavi svoj primer na način, ki je ne postavlja v bistveno slabši položaj od

⁸ Glej npr. sklep št. Up-113/05 z dne 28. 9. 2006.

⁹ Primerjaj A. Galič v L. Šturm (ur.), Komentar Ustave RS, Dopolnitev-A, Fakulteta za državne in evropske študije, Ljubljana 2011, str. 285.

¹⁰ Glej odločbo Ustavnega sodišča št. Up-454/15 z dne 20.12.2017, 5. točka obrazložitve.

¹¹ Glej npr. sodbe ESČP v zadevah Sara Lind Eggertsdóttir proti Islandiji, Placi proti Italiji in Bönisch proti Avstriji.

nasprotne stranke. Sodišče je uporabilo vsa tri merila za presojo nepristranskosti izvedencev in ugotovilo, da je (i) šlo za zdravniško mnenje, da (ii) sta bili invalidski komisiji odvisni od ZPIZ (ker njune člane imenujejo organi ZIZ) in da (iii) sta bili mnenji invalidskih komisij v sodnem postopku odločilen dokaz, saj sodišče s potrebnim strokovnim znanjem ni razpolagalo.¹²

Korektno je opozoriti, da je o zadevi, preden je romala na ESČP, odločalo tudi Ustavno sodišče, ki se za sprejem ustavne pritožbe ni odločilo.

5. USTAVNOSODNA PRESOJA PO ZADEVI KOROŠEC

Po zadevi *Korošec* je Ustavno sodišče sledilo praksi ESČP in v letu 2017 prvič uskladilo svojo presojo s stališči ESČP.

5.1. Prvi primer ustavne pritožbe glede izvedencev: Up-233/15 (19.10.2017)

Pritožnik je leta 2012 neuspešno zahteval priznanje pravice do invalidnine za telesno okvaro v skladu s 143. členom ZPIZ-1. Odločitev ZPIZ je izpodbijal v socialnem sporu. Sodišče je njegov zahtevek zavrnilo, ker je ocenilo, da njegova hrbtenica ni okvarjena v takem obsegu, kot ga za priznanje pravice določa Seznam telesnih okvar (v nadaljevanju Seznam).¹³ Pri tej oceni se je sodišče oprlo na mnenji invalidskih komisij ZPIZ iz predsednega postopka. Mnenji invalidskih komisij I. in II. stopnje sta bili po mnenju sodišča skladni, drugačen zaključek pa po presoji sodišča naj ne bi izhajal niti iz druge medicinske dokumentacije, na katero se je skliceval pritožnik. Pritožnikov predlog za postavitve neodvisnega sodnega izvedenca ustrezne medicinske stroke (ki bi neodvisno ocenil, ali je podana telesna okvara v zatrjevanem obsegu) je sodišče zavrnilo. Pri tem je sprejelo dve stališči: (i) da so mnenja invalidskih komisij ZPIZ javne listine v smislu prvega odstavka 224. člena ZPP; ter (ii) da so za ugoditev predlogu za postavitve izvedenca medicinske stroke potrebna razhajanja med medicinsko

¹² Glej točke 53 do 56 obrazložitve sodbe v zadevi *Korošec* proti Sloveniji.

¹³ Samoupravni sporazum o seznamu telesnih okvar, Uradni list SFRJ, št. 38/83 in 66/89.

dokumentacijo, ki jo je predložil pritožnik, in izvedenskima mnenjema invalidskih komisij. Pritožnik ni bil uspešen niti s pritožbo, niti z revizijo.

Ustavno sodišče je presodilo, da obe stališči sodišč v zvezi z zavrnitvijo pritožnikovega predloga za postavitve sodnega izvedenca medicinske stroke nasprotujeta ustavnoprocenim jamstvom iz 22. člena Ustave. Stališče, da so izvedenska mnenja invalidskih komisij, ki z namenom nudenja strokovne pomoči delujejo v okviru ZPIZ Slovenije, javne listine v smislu prvega odstavka 224. člena ZPP, ni utemeljeno z razumnimi razlogi in je zato v nasprotju s prepovedjo sodniške samovolje, ki je eden od vidikov pravice do enakega varstva pravic iz 22. člena Ustave. Utemeljitev zavrnitve pritožnikovega predloga za pridobitev izvedenskega mnenja sodnega izvedenca medicinske stroke pa je po mnenju Ustavnega sodišča v nasprotju z zahtevo po enakosti orožij pravnih strank iz 22. člena Ustave. Sodišča nimajo potrebnega medicinskega znanja, da bi sama ugotavljala obstoj telesne okvare. Zato morajo v primerih, ko je predlog za postavitve sodnega izvedenca oprt na medicinsko dokumentacijo (priloženo zahtevku za priznanje pravic iz obveznega invalidskega zavarovanja oziroma tožbi), predlogu ugoditi. Pri tem je US opozorilo, da so invalidske komisije organi ZPIZ, ki je v socialnem sporu le ena izmed strank postopka, zato je upoštevanje njihovih izvedenskih mnenj, izdelanih za potrebe odločanja Zavoda, kot odločilnih dokazov v sodnem postopku v nasprotju z zahtevo po enakosti orožij iz 22. člena Ustave.

Stališče o nesubstanciranosti dokaznega predloga za postavitve neodvisnega izvedenca medicinske stroke v konkretnih okoliščinah, ko sodišče brez pomoči oseb z ustreznim medicinskim znanjem sploh ne more odločiti, edino mnenje takšnih oseb (mnenja invalidskih komisij) pa je v dokaznem postopku prispevala nasprotna stranka, krši zahtevo po enakosti orožij pravnih strank. Ni se namreč mogoče izogniti zaključku, da se je v takšni situaciji sodišče pri svoji razsodbi odločilno oprlo na ugotovitve invalidskih komisij.

5.2. Drugi primer ustavne pritožbe glede izvedencev: Up-454/15 (20.12.2017)

Dva meseca kasneje je Ustavno sodišče v zvezi z vlogo izvedencev sprejelo še eno odločbo, tokrat ob nekoliko drugačnem dejanskem stanju. Pritožnik je pred ZPIZ neuspešno zahteval priznanje pravice do invalidske pokojnine; za odločitev ZPIZ so bila odločilna mnenja invalidskih komisij I. in II. stopnje. V socialnem sporu je prvostopenjsko sodišče ugodilo zahtevi pritožnika za postavitve neodvisnega

izvedenca medicinske stroke (Komisija za fakultetna izvedenska mnenja pri Medicinski fakulteti Univerze v Ljubljani, v nadaljevanju: Komisija MF) in zahtevke nato zavrnilo. Po neuspešni pritožbi je Vrhovno sodišče ugodilo pritožnikovi reviziji in zadevo vrnilo v novo sojenje. V ponovljenem postopku je sodišče pridobilo dopolnitev izvedenskega mnenja, nato pa s sklepom kot prepoznega zavrglo pritožnikov predlog za izločitev člana izvedenskega organa (Komisije MF), ki je v isti zadevi sodeloval tudi v invalidski komisiji II. stopnje pri Zavodu. Isti zdravnik je torej kot izvedenec najprej sodeloval v predsodnem postopku kot član invalidske komisije ZPIZ, kasneje v sodnem postopku pa kot član neodvisnega izvedenskega organa (Komisije MF). Prvostopenjsko sodišče je ponovno zavrnilo zahtevek za priznanje pravice do invalidske pokojnine, odločitev je potrdilo Višje sodišče, Vrhovno pa je zavrnilo revizijo. Pritožnik je z ustavno pritožbo med drugim uveljavljal tudi kršitev 22. člena Ustave (enakopravnost strank), ker je v okviru Komisije MF sodeloval isti zdravnik kot v predsodnem postopku pred ZPIZ, sodišča pa tega niso sanirala.

Ker se je prvostopenjsko sodišče oprlo na pravila o prekluziji, se je moralo Ustavno sodišče najprej opredeliti do tega, ali je takšno stališče ustavno skladno. Ugotovilo je, da je časovna omejitev procesnega upravičenja stranke zahtevati izločitev izvedenca sicer nujna za zagotovitev učinkovitega sodnega varstva brez nepotrebne odlašanja, vendar pa se v določenih primerih lahko izkaže za prekomerno z vidika pravice do nepristranskega sojenja iz prvega odstavka 23. člena Ustave.¹⁴ Na podlagi tehtanja med pravico do sojenja brez nepotrebne odlašanja in pravico do enakopravnosti strank v dokaznem postopku, bi Ustavno sodišče lahko ugotavljalo, ali je bila ta omejitev nesorazmerno omejujoča za zagotovitev enakopravnosti strank v dokaznem postopku. Vendar v okoliščinah obravnavanega primera, ko sodišču ni moglo ostati neznan dejstvo sodelovanja imenovanega izvedenca v predsodnem postopku pri Zavodu, te presoje Ustavnemu sodišču ni bilo treba opraviti.¹⁵

Ker sodišče odloča, koga bo postavilo za izvedenca, je z vidika zahteve po enakopravni obravnavi strank tudi njemu naložena skrb, da z določitvijo sodnega izvedenca ne omogoči eni izmed strank boljšega položaja v razmerju do druge stranke. Sodišče torej prosto odloča, komu bo zaupalo izdelavo izvedenskega

¹⁴ Prim. z odločbo Ustavnega sodišča št. Up-562/14 z dne 2. 3. 2017 (Uradni list RS, št. 14/17), 8. točka obrazložitve. Glej odločbo Ustavnega sodišča št. Up-454/15 z dne 20.12.2017, 12. točka obrazložitve.

¹⁵ Glej odločbo Ustavnega sodišča št. Up-454/15 z dne 20.12.2017, 12. točka obrazložitve.

dela, vendar mora pri tem zaradi zagotovitve pravice do enakosti orožij strank skrbno preveriti, ali glede na razpoložljive podatke v spisu pri izbranem izvedencu oziroma strokovni instituciji, ki ji zaupa izvedensko delo, obstajajo okoliščine, ki v bistvenem ogrožajo ustavno jamstvo enakopravnosti strank v dokaznem postopku. Skrbnost, ki se pri tem od sodišča pričakuje, je namenjena vsaj poznavanju podatkov v spisu.

Vsakokratna sestava Komisije MF je objavljena na spletu. Sodišče je bilo pisno obveščeno o konkretni sestavi tričlanske izvedenske komisije. Z ustavnoskladno uporabo procesne zakonodaje (četrtga odstavka 244. člena ZPP) bi sodišče moglo in moralo preprečiti, da bi pri delu sodno postavljenega izvedenskega organa sodelovala oseba, ki je v postopku sodelovala že kot član izvedenskega organa ene izmed strank. Četrta odstavka 244. člena ZPP, ki omogoča zamenjavo izvedenca po uradni dolžnosti ves čas postopka, bi sodišče za zagotovitev pravice do enakosti orožij strank moglo in moralo uporabiti vsaj ob prejemu prepozna pritožnikovega predloga za izločitev izvedenca. Ker tega ni storilo, je kršilo pritožnikovo pravico do enakega varstva pravic iz 22. člena Ustave.¹⁶ Ista oseba je namreč v istem postopku najprej (so)delovala kot član izvedenskega organa ene izmed strank v sporu ter nato kot član sodno postavljenega izvedenskega organa. To z vidika zahteve enakopravnosti strank v dokaznem postopku ni sprejemljivo.¹⁷

6. ZADEVA DEVINAR PROTI SLOVENIJI (2018)

V letu 2018 je ESČP sprejelo odločitev v zadevi *Devinar*, ki pa je glede na veliko podobnost z dejanskimi okoliščinami iz zadeve *Korošec* pomenila precejšnje presenečenje. Zdi se, da odločitev v zadevi *Devinar* ni najbolj prepričljiva in dosledna, na kar opozarjata tudi ločeni mnenji.¹⁸

Pritožnica je v postopku pred ZPIZ zahtevala priznanje nadomestila za invalidnost zaradi telesne okvare. Invalidski komisiji I. in II. stopnje sta ugotovili, da pri

¹⁶ Glej odločbo Ustavnega sodišča št. Up-454/15 z dne 20.12.2017, 14. točka obrazložitve.

¹⁷ Glej odločbo Ustavnega sodišča št. Up-454/15 z dne 20.12.2017, 13. točka obrazložitve.

¹⁸ Sodnik De Gaetano je podal pritrilno ločeno mnenje, sodnik Pinto de Albuquerque pa odklonilno ločeno mnenje. Slednji očita sodbi nedoslednost, saj ni jasno, zakaj je sodišče odstopilo od standardov, postavljenih v zadevi *Korošec*. Osebnost se s kritiko iz odklonilnega mnenja v celoti strinjam.

pritožnici ni podana telesna okvara s Seznama. V socialnem sporu, kjer je izpodbijala odločitvi ZPIZ, je predlagala tudi postavitev sodnega izvedenca medicinske stroke. Sodišče je predlog zavrnilo. Glede na ugotovitve invalidskih komisij in svoje neposredne ugotovitve ob zaslišanju pritožnice je sodišče odločilo, da pritožničina okvara zdravja ne predstavlja telesne okvare in je tožbo zavrnilo. Temu sta pritrdili tudi Višje in Vrhovno sodišče, Ustavno sodišče pa ustavne pritožbe ni sprejelo v obravnavo.

ESČP je v času sprejema te odločitve že poznalo novejšo prakso US in se izrecno sklicevalo na odločbo št. Up-233/15. Zato toliko bolj čudi, da je ob praktično enakem dejanskem stanju (sodišče ni imelo medicinskega znanja; odločilna je bila presoja, ali je pri pritožnici podana telesna okvara; sodišče je sledilo mnenjema invalidskih komisij, da telesna okvara ni podana; predlog za postavitev izvedenca je zavrnilo; pritožnica se je pritožila zaradi objektivne nepristranskosti izvedencev) sprejelo drugačno odločitev. Argumenti so neprepričljivi; zdi se, da sodišče skuša na vsak način pokazati, zakaj se primer *Devinar* razlikuje od zadeve *Korošec*, a je pri tem neuspešno. Iz 51., 56. in 58. točke obrazložitve bi lahko izhajalo, da se je ESČP oddaljilo od objektivnega kriterija nepristranskosti izvedencev,¹⁹ iz nekaterih drugih točk (npr. 49 in 52) pa izhaja, da vztraja pri merilih iz zadeve *Korošec*, ki jim sledi tudi naša ustavnosodna presoja.

Zadevo *Devinar* je zato najbolje šteti kot ponesrečen korak na poti izgrajevanja ustavnosodnih standardov glede vloge izvedenskih mnenj v postopkih pred socialnimi sodišči. Zavzemam se za to, da za slovensko sodno prakso ostajajo odločilni kriteriji, ki sta jih razvili ESČP in US v letih 2015 in 2017.

¹⁹ ESČP v 51. točki sodbe *Devinar*: »Čeprav pritožničino razumevanje nepristranskosti izvedencev lahko nekaj pomeni, ne more biti odločilno, saj objektivno nič ne upravičuje strahu, da izvedenci invalidskih komisij v svoji strokovni presoji niso bili dovolj nevtralni (glej *Letinčič*, citirano zgoraj, 62. odstavek, in *Krunoslava Zovko proti Hrvaški*, št. 56935/13, 44. odstavek, 23. maj 2017). Sodišče v tej zvezi ugotavlja, da niti vsebina spisa niti pritožničine vloge ne razkrivajo nobenih dokazov, da ti izvedenci medicinske stroke niso bili dovolj objektivni, niti pritožnica ni zatrjevala, da niso bili dovolj objektivni (glej, *mutatis mutandis*, *Galea in Pavia*, citirano zgoraj, 47. odstavek, in *Krunoslava Zovko*, citirano zgoraj, 45. odstavek).«

7. ZAKLJUČEK

Vodilni primer za presojo, ali je v socialnem sporu porušena enakost strank, če sodišče zavrne dokazni predlog za postavitve neodvisnega izvedenca medicinske stroke, pri čemer je za odločitev ključno medicinsko znanje, ki ga sodišče nima, zato se opre na mnenja invalidskih komisij, izdelana v predsodnem postopku pred ZPIZ, je zadeva *Korošec proti Sloveniji*, o kateri je ESČP odločilo leta 2015. Tej sledi tudi praksa Ustavnega sodišča. Ključni kriterij je t.i. objektivni vidik nepristranskosti invalidskih komisij, skladno s katerim je potrebno oceniti: 1) naravo nalog, zaupanih izvedencu, 2) položaj izvedenca v okviru hierarhije nasprotne stranke in 3) vlogo izvedenca pri končni sodni odločitvi. Ker je ZPIZ v socialnem sporu pred sodiščem ena izmed strank, je lahko zanašanje sodišča na tovrstno mnenje kot edino strokovno oceno v postopku problematično. Enakost orožij strank zahteva, da je na (ustrezno substanciran) predlog stranke *praviloma* postavljen neodvisni izvedenec.

To pa ne pomeni, da stranke svojih procesnih pravic niso dolžne uporabljati skrbno in pravočasno. Zlasti procesne prekluzije same po sebi ne pomenijo protiustavnega posega v pošten sodni postopek. Ker pa imajo v socialnih sporih sodišča več *ex offio* pooblastil, velja večja skrbnost tudi zanje: kadar lahko sodišče po uradni dolžnosti prepreči, da ista oseba hkrati nastopa kot član invalidske komisije in kot član neodvisnega izvedenskega organa, mora to storiti kljub dejstvu, da tudi stranka ni ravnala z zadostno skrbnostjo.

LITERATURA IN VIRI

Literatura:

- L. Ude in A. Galič (ur.), *Pravdni postopek s komentarjem*, 2. knjiga, Uradni list RS in GV Založba, Ljubljana, 2005.
- J. Juhart, *Civilno procesno pravo FLR Jugoslavije*, Univerzitetna založba, Ljubljana 1961.
- L. Šturm (ur.), *Komentar Ustave RS, Dopolnitev-A*, Fakulteta za državne in evropske študije, Ljubljana 2011.

Odločbe Ustavnega sodišča:

- odločba Ustavnega sodišča št. Up-460/14 z dne 5.3.2015.
- odločba Ustavnega sodišča št. Up-454/15 z dne 20.12.2017.
- odločba Ustavnega sodišča št. Up-233/15 z dne 19.10.2017.
- odločba Ustavnega sodišča št. Up-562/14 z dne 2.3.2017.

- sklep Ustavnega sodišča št. Up-498/08 z dne 15. 4. 2008.
- sklep Ustavnega sodišča št. Up-113/05 z dne 28. 9. 2006.

Sodbe ESČP:

- *Sara Lind Eggertsdóttir proti Islandiji* z dne 5.7.2007.
- *Placi proti Italiji* z dne 21.1.2014.
- *Bönisch proti Avstriji* z dne 6.5.1985.
- *Korošec proti Sloveniji* z dne 15.9.2015.
- *Devinar proti Sloveniji* 27.3.2018.
- *Krunoslava Zovko proti Hrvaški*, 23. 5. 2017.

Experts in Proceedings before Social Courts – Recent Case-law of the European Court of Human Rights and the Constitutional Court

Špelca Mežnar*

Summary

Between 2015 and 2018, the European Court of Human Rights and the Constitutional Court adopted a number of interesting decisions that address the issue of fair procedure in disputes concerning social security rights, which requires medical expert knowledge. The court is not qualified to decide upon medical questions, so it must engage experts - as a rule, they have a decisive role for the decision. Doctors as experts within the special expert bodies (1st and 2nd Instance Disability Commissions) are already involved in pre-trial proceedings before the for Pension and Disability Insurance Institute of the Republic of Slovenia. If the social court relies solely on the findings of the Disability Commissions at the ZPIZ (the latter being one of the parties to the litigation), while rejecting the party's proposal to appoint an independent medical expert, a violation of Article 22 of the Constitution (Article 6 of the ECHR) may occur. One of the aspects of a fair trial is that of ensuring the equality of arms of litigants. When a court relies entirely on the expert judgment of an expert who was pre-emptively engaged and paid by only one party, the equality of arms can be demolished to such an extent that it becomes a constitutional violation. The leading case is *Korošec v. Slovenia*, decided by the ECtHR in 2015. The article also analyses the case-law of the Constitutional Court.

* Špelca Mežnar, PhD, Constitutional Court Judge, Constitutional Court of the Republic of Slovenia
spelca.meznar@us-rs.si